

Կարինե ՄԱՀԱԿՅԱՆ, Ռոզա ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

*ՄՏԵՂԾԱՐԱՐ ՔԱՂԱՔԸ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹՅԱՆ ՈՒ
ԱՐԺԵՔՆԵՐԻ ԿՐՈՂ (Գյումրու օրինակով)*

2004թ. քաղաքները համախմբելու նպատակով ստեղծվել է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի՝ աշխարհի Կրեատիվ (ստեղծարար) քաղաքների ցանց, որն արվեստն ու մշակույթը դիտարկում է իբրև այդ քաղաքների տնտեսական զարգացման հիմնական բաղադրիչ, իսկ վերջնական նպատակը սոցիալական, տնտեսական և մշակութային առաջընթացին նպաստելն է:

Մինչ օրս Կրեատիվ քաղաքների շարքում ընդգրկվել է 19 երկրի 31 քաղաք, որոնք միմյանց հաղորդակցվում են մշակութային փորձով ու ձգտումով, սոցիալ-տնտեսական զարգացման հեռանկարով:

Մարդկային միտքը, ցանկությունները, մտիվները, ստեղծագործական հնարավորություններն ու երևակայությունը շատ հաճախ դիտարկվում են որպես քաղաքների զարգացման ռազմավարական հայեցակարգ:

Կրեատիվ քաղաքի կենսական ուժը մարդն է (հետագա շարադրանքում կրեատիվությունը և ստեղծարարությունը մենք ընդունում ենք որպես համաժեք եզրույթ): Ստեղծարարությունը մարդու մտքի տարածությունն է՝ ենթադրելով բազում մտքերի տարածությունների առկայություն: Ըստ էության, մշակույթը և կրեատիվությունը ներհյուսված են: Վերջինս քաղաքների համար կենսուժ է, որ մշտապես օգնում է մարդկանց ապրելու՝ ավանդույթի սահմանները հաղթահարելով: Մշակութային ռեսուրսները հիմնային արժեքային բաղադրիչներ են, որոնցով էլ վերախմբվում է քաղաքի ստեղծագործական ներուժը: Ինչ խոսք, անցյալի ժառանգությունն ընդունակ է ոգեշնչելու և ապագայի հանդեպ վստահություն ներշնչելու: Այս համատեքստում անչափ կարևոր է ճշտել, թե ինչպե՞ս է ձևավորվում քաղաքը նորարարությունների կենտրոն դարձնող միջավայրը: Ի՞նչ սկզբունքներով են պայմանավորված բնապահպանական այն մոտեցումները, որոնք միտված են քաղաքային միջավայրի զարգացմանը, որոնք են տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառմամբ նոր քաղաքի զարգացման գործին նպաստող ստեղծագործական ազդակները:

Այս հարցադրումները նախնառաջ պահանջում են ճշտել, թե ինչ չափորոշիչներից պետք է օգտվել Գյումրի քաղաքի ստեղծագործական պոտենցիալը բացահայտելու և արդյունավետ օգտագործելու նպատակով: Առաջարկվող դափորոշիչները հետևյալն են.

- ա) նոր մտածելակերպ ունեցող մարդկանց ընդգրկում համայնքի զարգացման ծրագրերում, համալիր և ամբողջական մոտեցում քաղաքի հիմնախնդիրները վերլուծելիս, որը արմատապես կարող է փոխել որոշումների ընդունման մեթոդները,
- բ) քաղաքի ստեղծագործական պոտենցիալի և ռեսուրսների գնահատում, քաղաքային կյանքի կառավարման նոր եղանակներ,
- գ) գործունեության ընթացքում կիրառվող նոր հասկացություններ ու բառերույթներ (նոր երևույթի համար՝ նոր գնահատում):

Կրեատիվ մտածողության չափման հոգեբանական գործիքներն ըստ Տորենսի թեստի հետևյալն են.

ա) վերբալ, բ) պատկերային, գ) առանձին ստեղծագործական հնարավորություններ, դ) հիմնախնդրի էությունը բացահայտելու ընդունակություն, ե) կարծրատիպերին հակադրվելու ունակություն:¹

Առհասարակ մշակութային ժառանգությունը պատմության, հասարակության կոլեկտիվ հիշողության հետ կապն է, ամրապնդում է մեր կենսական զգացողությունն ու ընկալումը և կարող է մեզ նախապատրաստել ապագայի հետ հանդիպման: Ամեն դեպքում մշակութային ժառանգությունն անցյալի ստեղծագործական փորձի ու ձգտումների հանրագումարն է, իսկ ստեղծագործության արգասիքը հնարավորություն է տալիս հասարակությանն առաջ ընթանալու: Կրեատիվությունը միշտ չէ որ նորով է պայմանավորված, հաճախ դրսևորվում է հնի հանդեպ նոր մոտեցմամբ: Մշակույթի բոլոր մակարդակները՝ լեզուն, օրենքները, տեսությունը, արժեքները, ամեն հաջորդ սերնդի կողմից միաժամանակ կարիք ունեն վերախմաստավորման ու վերաթարմացման: Բոլոր դեպքերում մշակութային ռեսուրսները պետք է կենսագործել ողջախոհության սկզբունքներով՝ համապատասխանեցնելով հասարակության իրական հնարավորություններին:

Կրեատիվությունը ներկայանում է որպես թաքնված հնարավորությունների դրսևորում և մարդկային ներուժի ստեղծագործական կիրառում: Այն թելադրում է վերանայել ընթացակարգերը և գործող սկզբունքները, հետևաբար նաև ապագայում գործարկվող սցենարները: Կարելի է նախկինում անհամադրելի համարվող երևույթներն այնպես զուգադրել, որ ստեղծվեն անսպասելի համակցություններ, քանի որ ստեղծագործական լինելը ոչ թե իրավիճակ է, այլ գործընթաց: Առհասարակ ստեղծագործականությունը մտածողության այնպիսի կերպ է, որն ընդվզում է, եթե անձը հարմարվել է որևէ իրավիճակի կամ դերի: Այն դրսևորվում է անձի նախաձեռնողականությամբ, ներըմբռնողության պահից իսկ անցնում է մշակութային արժեքների ներդրումների բովով, հաստատվում արդյունքների տարածմամբ ու գնահատմամբ, մինչդեռ կարծրատիպային մտածողությունը հաճախ հակառակ սկզբունքով է առաջնորդվում՝ մարդկանց ստիպելով հեռու մնալ նախաձեռնողականություն դրսևորելուց: Կրեատիվությունը հիմնախնդիրների հանդեպ ներառում է ոչ միայն բարձր զգայունակություն, այլև գիտելիքների հակասականություն և դեֆիցիտ: Հարկ է մարդկանց ներգրավել մշակութային և կրթական բաց միջավայր, շարունակաբար զարգացող միջավայր:

Ընդհանրապես, գյումրեցու կրեատիվ մտածողությունն առավելապես դրսևորվում է հարուստ երևակայության, ճկուն մտքի, հնարամտության, հումորի, ոչնչից ինչ-որ բան ստեղծելու կարողության մեջ՝ այս ամենը մշակույթի ընկալման ձևերով: Քաղաքի առանձնահատկությունը կրեատիվության ինքնատիպ ընկալման մեջ է, որը զաղտնագրում է այն կրողների ներաշխարհը: Նրանց ստեղծարարությունը ներառում է հիմնախնդիրների հանդեպ ոչ միայն բարձր զգայունակություն, այլև մտքի հակասականություն: Պարադոքսների քամին ասես պտտվում է Գյումրի քաղաքի վրայով...

Ոչ հեռավոր անցյալում քաղաքն ընկալվում էր անվտանգության ու վստահության բացակայությամբ: Այսօր՝ գերարագ ժամանակներում, գյումրեցին, շնորհիվ ստեղծագործ լինելու, ոչ դրական ազդակները տրանսֆորմացնում է վերածելով ստեղծագործական էներգիայի, արդյունքի:

Գյումրին տոհմիկ արժեքների քաղաք է՝ պատմական հիշողության դարձով, կենսագրություն ունեցող քաղաք, և չի կարելի այն ընկալել տարերային

¹ Чарльз Аэндри. Креативный город, М. 2006.

բռնկումների ձևով: Նրան բնորոշ մշակութային ընդհանուր ֆոնը ստեղծագործական գեների յուրօրինակ շարունակությունն է: Այս քաղաքում ստեղծարարությունը մեկօրյա պատմությունն չունի. հոգևոր դաշտը մի օրում չի ստեղծվում: Այն հատկանիշ է դառնում և ակտուալացվում է միայն այն ժամանակ, երբ միջավայրը թույլ է տալիս: Հետևաբար այստեղ անհրաժեշտ են սոցիալականացման որոշակի պայմաններ ստեղծարարության ձևավորման համար: Ստեղծարար լինելն ավելին է, քան ինտելեկտը՝ պայմանավորված միջավայրի գործոններով: Մարդ-սոցիում հարաբերություններն են թելադրում մեր ստեղծագործ լինելը, որը, ըստ էության, անսովոր գաղափարների ընդունակությունն է մտածողության ավանդական կարծրատիպերից դուրս: Պրոբլեմային իրավիճակից ելք գտնելու կարողությունը, էապես նորի որոնումն է ոչ ստանդարտ մոտեցումներով՝ ի հակակշիռ առօրեականության:

Գյումրեցու ստեղծարար մտածողությունն առավելապես ինքնատիպ դրսևորում է ստանում նրա բանավոր խոսքում ու բարբառում. նրա բանավոր խոսքը հատու է և ավարտուն, ռիսկային, այն ունկնդրի մտաշխարհում ապածակագրվում է եզակիության ու ինքնատիպության շնորհիվ: Խոսքը բանաձևային է, պատկերավոր ու դիպուկ, որը բացատրվում է այն կրողների երգաստեղծության ու վնայերգելու շնորհով: Մինչև իսկ կորստի ու վշտի գերխիտ ապրումների դեպքում գյումրեցին վիպերգեց իր ապրածն ու տեսածը, շարունակական վերապատմումների մեջ խոնարհված քաղաքը նորից կերտեց արթնացնելով իր մեջ հարալեզին: Այսպիսով՝ վիրավոր քաղաքի համար դեղ ու դարման դարձրեց իր անկրկնելի բանավոր պատումները:

Մրանով հանդերձ, կրեատիվությունը մարդկային հոգեկան ապրումների վերարտադրություն է և ինֆորմացիա ազգի ու գենոֆոնդի ինքնապաշտպանական մեխանիզմների մասին: Կոնկրետ Գյումրիում կրեատիվ լինելը դրսևորվում է ազգաբնակչության պատմական հիշողության, ներքին ռեսուրսներին ապավինելու ու հանրային շփումների շնորհիվ, քանի որ կան ազգային կորեր, որոնք էքստրենալ իրավիճակներում նորովի դրսևորումներ են ստանում:

Անձի ստեղծարարությունը թռիչքաձև բնույթ ունի. հնարավոր է՝ այն ծագել է աննախադեպ գենետիկ մուտացիաների հետևանքով, հաճախ էլ պայմանավորված է մարդկային կյանքի որակով, հետևաբար առնչվում է ոչ միայն ստեղծագործությանը, այլև հմտությունների օգտագործմանը: Այնտեղ, որտեղ մենք ապրում ենք, կարող ենք ավելի լավը դարձնել մարդկային կյանքի նոր որակների որոնմամբ: Անշուշտ, ստեղծարարությունը կյանքի նոր որակներով է պայմանավորված ոչ միայն ստեղծումով, այլև հմտությունների օգտագործմամբ

21-րդ դարը զարգացող քաղաքների ժամանակաշրջան է: Ի՞նչպես կարող ենք քաղաքը կենսունակ դարձնել ու կառավարել մարդկային երևակայությունն ու տաղանդը: Համաշխարհային քաղաքների ուրբանիստական համակարգում քաղաքների դինամիկան արմատական փոփոխությունների է ենթակա: Հետևաբար անհրաժեշտ է կազմել քաղաքի ինտելեկտ քարտեզը:

Մինչդեռ այսօր չկա ժամանակակից քաղաքի ըմբռնում, ինչպե՞ս ստեղծել որակյալ քաղաքային միջավայր, ինչպիսի՞ն պետք է լինեն քաղաքային ռազմավարությունները, ի՞նչն է պետք փոխել և ինչպիսի՞ հաջորդականությամբ: Մեր քաղաքը բացառիկ իրավիճակում է: Մեզանում չեն ուսուցանում քաղաքի հանդեպ վերաբերմունք, սրանով հանդերձ պետք է առանձնացնել քաղաքի բրենդը. այսօր Գյումրիի քաղաք չեմպիոն է, սպորտային հաջողությունների ու հաղթանակների քաղաք: Հարկ է պատմական Կումայրի-Գյումրի-Ալեքսանդրապոլ-Գյումրի կեր-

պարների վրա ընդունել քաղաքի զարգացման նոր մարտահրավերներ բոլոր բնակիչների համար, ինչպես նաև բարելավել քաղաքացու հոգեբանական որակը:

Ցանկալի է, որ Գյումրի քաղաքի բրենդը զգայական իմաստով համահունչ լինի իր բնակիչներին: Անհրաժեշտ է զգալ, բացահայտել ու վերապրել քաղաքի ոգին, հասկանալ ի նչն է միավորում քաղաքացիներին, և ո՞րն է նրանց ինքնության առանցքը: Այս համատեքստում էական է նաև քաղաքի բնակիչների հոգեբանական կողմնորոշման համակարգը: Քաղաքի բնութագրիչներից են ավանդականն ու արդիականը՝ նույն խաչմերուկում:

Ինչ խոսք, ազգային ծեսերն ու տոները, ժողովրդական արհեստներն ու արհեստավորական ավանդույթների պահպանումը նպաստում են ազգաբնակչության հոգեկան հավասարակշռմանը, հզորացնում քաղաքի հոգեբանական պաշտպանական մեխանիզմները, ակտիվացնում ներքաղաքային մշակութային կյանքը, ստեղծում միջմշակութային հաղորդակցման հնարավորություն՝ նոր սերնդի մեջ դրական վերաբերմունք ձևավորելով ավանդական արժեքների հանդեպ և նպաստելով ավանդույթների փոխանցմանը:

Թվում էր՝ ստրեսը սպառեց խոնարհված քաղաքի հարմարվողական կարողությունները, բայց տոները և տոնական մշակութային դրսևորումները գյումրեցու կյանքում ինքնամաքրման ու ինքնահաստատման նշանակություն են ձեռք բերել: Ստեղծարար քաղաքը՝ ազգային ինքնություն ու արժեքներ կրող, իր պատմամշակութային ժառանգությամբ ու ավանդական մշակութային նկարագրով կարող է դառնալ ժամանակակից արվեստի միջազգային կենտրոն, քանի որ այստեղ բոլոր նախադրյալները կան քաղաքի զարգացման նոր տեսլականը փայփայելու համար...

КРЕАТИВНЫЙ ГОРОД – НОСИТЕЛЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ И ЦЕННОСТЕЙ (на примере Гюмри)

___ Резюме ___

___ К. Саакян, Р. Оганнисян ___

Статья посвящена феномену креативного города Гюмри, который благодаря сохранению и развитию национальных обрядов и праздников, традиций ремесел и ремесленничества, может достичь душевного равновесия народонаселения, сделать мощными механизмы психологической защиты города, активизировать городскую культурную жизнь, создать возможность межкультурной коммуникации, сформировать у нового поколения положительное отношение к традиционным ценностям, способствующим передаче традиций.

Տեղեկություններ հեղինակների մասին

Մահակյան Կարինե Արամի – հ.գ.թ., ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի
հայագիտական հետազոտությունների կենտրոն, ԳՊՄԻ հոգեբանության ամբիոն,
E-mail: sahakyanani@mail.ru

Հովհաննիսյան Ռոզա Պողոսի – ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական
հետազոտությունների կենտրոն, E-mail: vard-roza@mail.ru